

W STULECIE POWOŁANIA KATEDRY HISTORII KULTURY NA UNIwersYTECIE JagIELLOŃSKIM 1920–2020

 <https://orcid.org/0000-0001-7527-0919>

Tomasz Pudłocki

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0003-2921-3758>

Maria Stinia

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

W 2020 roku przypadła setna rocznica powstania Katedry Historii Kultury na Uniwersytecie Jagiellońskim. Z tej okazji 24 listopada tegoż roku w Instytucie Historii UJ odbyła się konferencja, połączona z dorocznym Świętem Instytutu, która stanowiła przyczynek do obchodów tej rocznicy jako początku zinstytucjonalizowanych badań i nauczania historii kultury, nauki i oświaty w Polsce. Posiedzenie „W stulecie powołania Katedry Historii Kultury w Uniwersytecie Jagiellońskim 1920–2020” musiało się odbyć w formule zdalnej z powodu trwającej pandemii SARS-CoV-2. Stało się ono jednak asumptem do refleksji nad tradycją badań, które zapoczątkowano powołaniem w 1920 roku Katedry Historii Kultury w Krakowie. Nie oznacza to, że wcześniej UJ nie posiadał dorobku z omawianych dziedzin – ogłaszane studia były jednak wynikiem zainteresowań pojedynczych uczonych, najczęściej na uboczu ich zasadniczych kierunków badań. Utworzenie katedry i połączonego z nią seminarium dało możliwość stałej eksploracji rozlicznych pól kultury, nauki i oświaty, a poprzez pozyskiwanie współpracowników – nieustannego ich poszerzania o nowe wątki bądź pogłębiania już dominujących, nawet jeśli dzieje powołanej instytucji są skomplikowane, obejmują zmiany nazw (lub ich części składowych) i przynależności w strukturach uczelni. Utworzona zaraz po zakończeniu I wojny światowej katedra stała się punktem odniesienia dla wielu uczonych przez kolejne dziesięciolecia i początkiem licznych studiów kulturotwórczych, znacznie wykraczających poza ramy powołanej jednostki, zarówno na uczelni, jak i w Polsce, a niekiedy nawet i poza jej granicami¹.

¹ Zob. m.in. H. Barycz, *Rozwój historii oświaty, wychowania i kultury w Polsce*, Kraków 1949; A. Meissner, R. Ślęczka, *Współcześni twórcy historii wychowania. Z badań nad historią wychowania jako dyscypliną naukową*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2021, nr 1–2, s. 60–89.

Pomimo podejmowanych starań uchwycenia dorobku naukowego oraz spuścizny Katedry Historii Kultury UJ dotychczasowe próby wydają się niewystarczające². Mają one charakter syntetyczny albo odnoszą się do wybranych, wąskich zagadnień, stąd – po stu latach od założenia Katedry Historii Kultury – środowisko pracowników obecnie tworzących jej spadkobierczynię, to jest Pracownię Historii Kultury, Nauki i Edukacji Historycznej, postanowiło uważniej przyjrzeć się dorobkowi ostatnich dziesięcioleci. Po licznych, podejmowanych już w innych ośrodkach akademickich wysiłkach mających na celu podsumowanie wkładu w rozwój historii kultury, nauki i wychowania³ przyszedł czas, by takiego bilansu dokonać dla UJ. Wynika to choćby z faktu długoletnich tradycji ich prowadzenia, jak i niewątpliwych osiągnięć krakowskiego ośrodka.

Niniejszy tom dzieli się na dwie części: recenzowaną i nierecenzowaną. W pierwszej znalazły się cztery syntetyczne studia odnoszące się do dziejów Katedry i Zakładu Historii Oświaty i Kultury UJ. Maria Stinia przedstawiła dzieje krakowskiego ośrodka od powstania katedry do jej likwidacji przez władze sanacyjne w 1934 roku. Krystyna Samsonowska podjęła trud pokazania skomplikowanych dziejów nauczania kultury, nauki i oświaty na UJ w okresie licznych zmian i turbulencji, jakie przyniosły lata 1945–1970. Krzysztof Stopka skupił się na rozwoju dyscypliny w ramach Zakładu Historii Oświaty i Kultury w latach 1971–1997, a Tomasz Pudłocki – w latach 1997–2021. W drugiej części przedstawiono biogramy najwybitniejszych pracowników (przede wszystkim kierowników), którzy przez ponad sto lat stanowili trzon katedry (zakładu): Stanisława Kota, Henryka Barycza, Jana Hulewicza, Leszka Hajdukiewicza, Kamilli Mrozowskiej, Renaty Dutkovej, Juliana Dybca i Andrzeja Kazimierza Banacha. Opracowali je wyżej wymienieni autorzy oraz Wiktor Szymborski.

Dzieje nauki to nie tylko dorobek naukowy, lecz także warunki, w jakich jest ona uprawiana, możliwości rozwoju intelektualnego i osobistego, wyjazdów i prowadzenia badań. Istotne są też czynniki pozamerytoryczne, na przykład relacje wewnątrz badanych grup czy indywidualne predylekcje, zaplecze rodzinno-społeczne

² H. Barycz, *Historia kultury, nauki i oświaty w Uniwersytecie Jagiellońskim* [w:] *Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. S. Mikucki, Kraków 1967; M. Stinia, *Katedra i Zakład Historii Kultury i Oświaty w Uniwersytecie Jagiellońskim 1920–2020*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2021, t. 58, s. 133–158.

³ Por. np. K. Szmyd, *Twórcy nauk o wychowaniu w środowisku akademickim Lwowa (1860–1939)*, Rzeszów 2003; R. Jankowski, *Dwudziestolecie Zakładu i Katedry Historii Wychowania w Uniwersytecie Szczecińskim (1992–2012)*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2013, nr 30, s. 155–164; J. Kamińska, *Badania Zakładu Historii Oświaty i Wychowania Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego nad myślą pedagogiczną XIX i XX wieku prowadzone w latach 2013–2016*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2016, nr 35, s. 127–140; K. Szmyd, E. Barnaś-Baran, E. Dolata, *Badania nad myślą pedagogiczną w „szkole rzeszowsko-krakowskiej” w latach 2013–2016*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2016, nr 35, s. 141–148; P. Śpica, *Kierunki badań prowadzonych przez pracowników Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2017, nr 36, s. 175–182; K. Nowak-Kluczyński, *Problematyka naukowo-badawcza i dorobek naukowy pracowników Katedry Pedagogiki i Dydaktyki Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939 w stulecie powstania Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1919–2019)*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2019, nr 41, s. 145–166.

oraz cechy charakteru poszczególnych osób. Dziedzictwo Katedry i Zakładu Historii Oświaty i Kultury UJ, podobnie jak dorobek każdej innej instytucji, jest poniekąd wypadkową wszystkich wymienionych elementów. Pozwalają one uchwycić pewne stałe tendencje w kierunkach badań oraz nowe obszary eksploracji, momenty intensyfikacji i rozwoju, ale też słabości i stagnacji. Wierzymy, że niniejsza publikacja pozwala odpowiedzieć na pytanie o miejsce badań nad historią kultury, nauki i oświaty na UJ, a także (choć w zdecydowanie mniejszym zakresie) – w środowisku krakowskim i w Polsce. Co więcej, mamy nadzieję, że stanie się inspiracją dla innych, podobnych jednostek do spojrzenia na własne dzieje i podjęcia prób nie tylko bilansu, ale i refleksji nad współczesną kondycją poszczególnych dyscyplin historycznych.